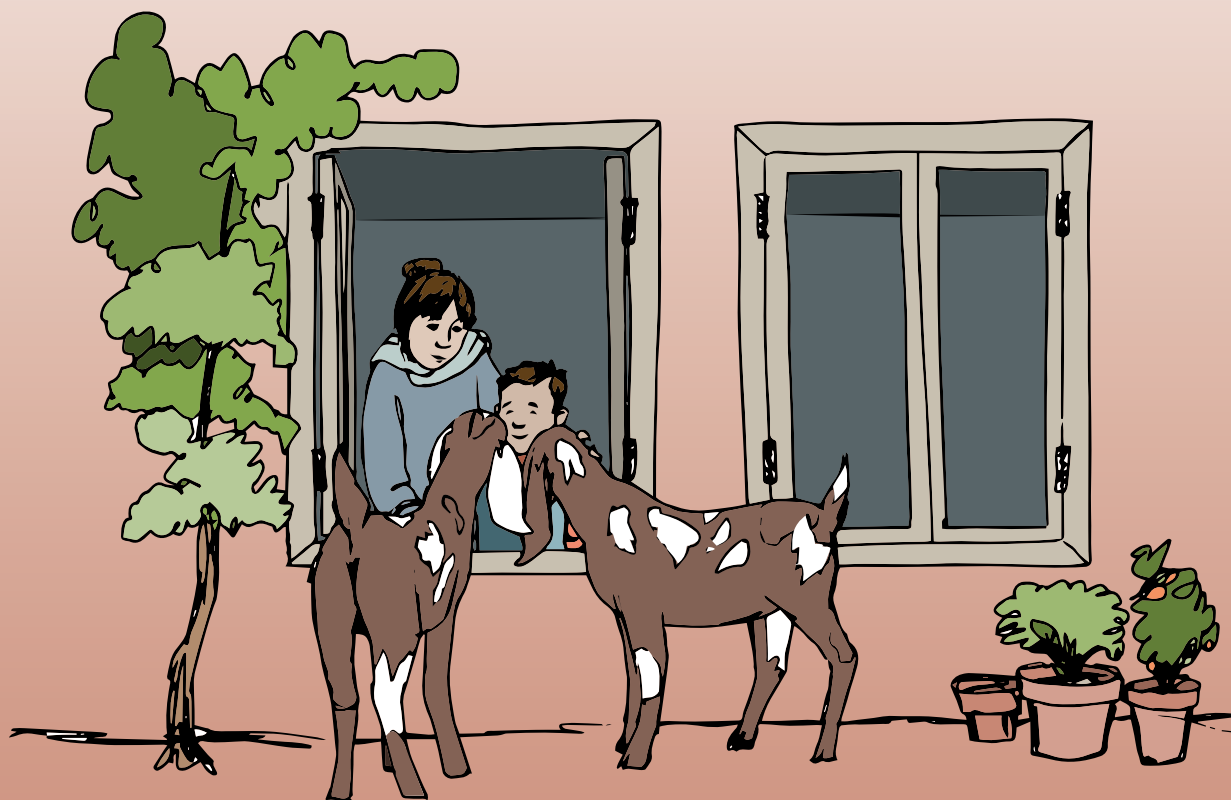

De knotsgekke avonturen van mijn moeder en de geit

De waarde van natuur in de vrouwenopvang

Elise Peters, Jolanda Maas, Loes van 't Hoff & Dieuwke Hovinga

Colofon

Elise Peters, Jolanda Maas, Loes van 't Hoff & Dieuwke Hovinga.

De knotsgekke avonturen van mijn moeder en de geit: De waarde van natuur in de vrouwenopvang.

2017.

Gewijzigde druk 2021.

Een nadere analyse van de data heeft geleid tot een herziening van Hoofdstuk 2 in deze gewijzigde druk.

ISBN/EAN: 978-90-823541-4-0

Trefwoorden: vrouwenopvang/maatschappelijke opvang/kinderen/ouderschap/natuur/dieren/tuin/buiten zijn/rust/ontspanning

Creative Commons CC BY licentie

Illustraties

Studio Inger Ott, Uithoorn

Vormgeving

KlasseOntwerp, Utrecht

Deze publicatie is tot stand gekomen met financiering van Kinderpostzegels.

Met dank aan de collega's die met veel passie hebben gewerkt met natuur in hun praktijk

Suzanne, Sarah, Nathaly, Filiz, Anne, Daisy, Sybil, Tessa, Hilde, Karin, Elske, Tessa, Filesarie, Naomi, Hilde, Erica, Sevil, Cobi, Fenna, Monika, Isabel, Ine, Remko, Eveline, Jessy, Danny, Annemiek, Sientje, Peter, Corien, Anna, Martine, Jasna, Janny, Semira, Annet, Anneke, Dominique, Elke, Wies, Jorick, Jenna, Henk, Manon, Jenna, Yvonne, Joyce, Danielle, Kirsten, Diana, Sandra, Froukje, Rosanne, Nicky, Wilma.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Hoofdstuk 1 Natuur in praktijk	6
• Snoezelen voor het raam	7
• Buiten wandelen	11
• Eten in de binnentuin	14
• Intake bij de dieren	17
• Voetballen	21
Hoofdstuk 2 De waarde van natuur	24
• Gezinstijd	25
• Sociale verbondenheid	26
• Psychologisch welbevinden	27
• Metaforische ervaringen	28
• Ouderschap	29
Een toegift	30
Nawoord	32
Literatuurlijst	33
Bijlage	34

Inleiding

‘De knotsgekke avonturen van mijn moeder en de geit’ neemt je mee de vrouwenopvang in. Het laat twee geiten zien die met hun malle gezichtsuitdrukkingen en hun eigen dagelijkse sores het gesprek van de dag maken. Ze zorgen voor humor en voor luchtigheid. Ze maken met hun scheten en scheve bekken duidelijk dat perfect zijn nergens voor nodig is. Ze brengen speelplezier en ontspanning en hebben een wonderlijke manier om mensen met elkaar in verbinding te brengen. Zo zorgen ze niet alleen voor knotse avonturen, maar dragen ook bij aan wezenlijke thema’s in de opvang.

De geiten staan symbool voor een van de vier natuurpilots binnen het *Natuurproject voor kinderen in de opvang* van Stichting Kinderpostzegels en Federatie Opvang. Bij Het Kopland (Emmen) wonen een aantal dieren, waaronder de geiten Koen & Karel. Ook Kadera (Zwolle) werkt met dieren. Daar komen dieren met hun begeleider op bezoek in de opvang. Kompaan en de Bocht (Goirle) en Safegroup (Dordrecht) hebben hun tuin vergroend tot een helende tuin.

Zo ontstaat op elke locatie een natuurlijke omgeving waar gezinnen verschillende kanten van natuur kunnen ervaren; de abiotische aspecten van natuur (zoals water, zand, stenen, wind) en de biotische aspecten (zoals bomen, planten en dieren).

Het idee om natuur in te zetten in de opvang bouwt voort op wetenschappelijke bevindingen. Contact met natuur doet mensen goed. Natuur heeft een ontspannende werking en het leidt tot een vermindering van stress (Arkow, 2020; Chawla, 2015; Hartig et al., 2014; Shen et al., 2018; Wanser et al., 2019). Een groene omgeving leidt tot minder negatieve gevoelens zoals pijn, somberheid of vermoeidheid en geeft positieve gevoelens en energie. Dat maakt mensen minder prikkelbaar en helpt bij het oplossen van problemen (Berto, 2014; Collado & Staats, 2016; Kaplan & Kaplan, 1989; Kaplan, 1995; Weeland et al., 2019). Voor kinderen is natuur een fijne plek om te spelen, doordat het veel ervaringsmogelijkheden biedt (Laaksoharju et al., 2012; Luchs & Fikus, 2013; Nicholson, 1972; Tovey, 2011). Natuur wordt niet voor niets steeds vaker ingezet in sociaal werk met verschillende doelgroepen (Cooley et al., 2020; Parish-Plass, 2008).

Inleiding

Hoe je natuur in het opvangwerk kunt inzetten, weten we nog niet. We weten ook niet welke waarde natuur precies heeft voor gezinnen in de opvang. Daarom werkten medewerkers en onderzoekers samen aan onderzoek. Medewerkers experimenteerden met het gebruik van de natuur in hun dagelijkse werk met gezinnen en schreven hun ervaringen op. Vervolgens deelden zij hun ervaringen in bijeenkomsten waarin het team en de onderzoekers bij elkaar kwamen. Collega's leerden zo van elkaar en deden nieuwe ideeën op. De onderzoekers verzamelden op die manier praktijkvoorbeelden die laten zien hoe medewerkers natuur gebruikten, welke werking zij daarvan zagen, welke obstakels zij daarbij tegenkwamen en de oplossingen die zij daarvoor vonden.

In hoofdstuk 1 staan vijf van deze praktijkvoorbeelden beschreven. De voorbeelden kunnen een mooie inspiratie zijn voor wie ook natuur wil gebruiken in zijn werk in de opvang.

Hoofdstuk 2 beschrijft wat volgens medewerkers de waarde van natuur voor gezinnen in de opvang is. Dat geeft inzicht in hoe natuur de opvang kan versterken en helpt om het gebruik van natuur in het dagelijkse werk met gezinnen te onderbouwen.

Stichting Kinderpostzegels en Federatie Opvang hebben op grond van deze inzichten besloten om de pilot op te schalen. Met het project *Huisje, Boompje, Beestje* is er de kans om op nog veel meer locaties in de maatschappelijke opvang en vrouwenopvang natuur een plek te geven om zo de kwaliteit van de opvang te versterken.

Natuur in praktijk

In dit hoofdstuk staan vijf praktijkvoorbeelden. Deze voorbeelden laten zien hoe natuur een plek heeft gekregen in het werk van pedagogisch medewerkers, casemanagers, groepsleiders en kinderplichtverleners in de opvang.

Bij elk voorbeeld staat de werking van het natuurmoment. Hier wordt beschreven wat de medewerkers zelf hebben gezien, gehoord en bemerkt als werking, wat hun directe collega's ervaren en ook wat collega's van andere locaties merkten als zij hetzelfde deden in hun praktijk.

Vervolgens wordt de 'ja-maar' besproken, want het inzetten van natuur vraagt om het omzeilen van wat obstakels. 'Ja-maar' laat niet alleen zien welke obstakels de medewerkers tegenkwamen, maar ook welke creatieve oplossingen zij hebben gevonden.

Elk hoofdstuk sluit af met 'En zo kan het ook'. Dat zijn praktijkideeën die door collega's zijn uitgevoerd.

Snoezelen voor het raam

Karin* werkt in de kinderdagopvang. Het is een druilerige dag in de winter. Als ze naar buiten kijkt, vindt ze het uitzicht saai. Het is kaal en leeg. Samen met haar collega Elma besluit ze de buitenruimte interessanter te maken voor de kinderen. Ze steken uitgebloeide hortensia's in het hek, zetten grote takken voor het raam en hangen daar vetbolletjes in. Binnen verplaatsen ze de banken en tafels, zodat er ruimte ontstaat om in de vensterbank te zitten en te snoezelen. Vervolgens nodigen ze de ouders uit om samen met hun kind te blijven kijken.

*We werken met verzonnen namen, zodat de medewerker en de cliënt anoniem blijven.

Snoezelen voor het raam

De werking

Fascinatie

Karin en Elma beschreven dat de baby's voor het raam gemakkelijk tot rust komen. Ze raakten gefascineerd door alles wat er om hen heen gebeurt; het gefladder van de vogels en de bewegende takken trekken hun aandacht. De baby's hadden iets om naar te kijken en vonden daar tegelijkertijd rust in. Karin en Elma beschreven dat de baby's rustig op hun schouder hingen en ook gemakkelijk in slaap vielen op deze snoezelplek. En niet alleen de baby's vonden rust, ook een moeder vertelde dat ze de onrust in haar hoofd kwijtraakte en zich een beetje lekkerder ging voelen als ze op deze snoezelplek zat.

Ouderschap

Elma vertelde dat het een mooi moment is voor ouders. Zo snoezelen met de baby bracht moeder en kind samen. In het snoezelmoment konden zij beiden rust vinden. Het was voor de moeder een succeservaring toen zij ontdekte dat zij haar kind zo in slaap kon brengen. Wat Elma mooi vond, is dat deze moeder ervaarde dat zij een hele goede moeder kan zijn, en dat ze daar niks bijzonders voor hoeft op te tuigen.

Rust

"Je voelt je dan gewoon zo rijk", beschreef Elma. Het kijken naar de vogels hielp om even alleen maar te kijken en niet te denken of van alles te moeten. Dat gold niet alleen voor de kinderen en de ouders, want Karin en Elma vonden zo snoezelend naar buiten kijken zelf ook heel fijn. Het verminderde ook hun eigen stress en gaf een goed gevoel.

Zin in buitenspelen

Karin vertelde dat de peuters op de groep ineens ook van alles zagen gebeuren buiten. Ze wezen ernaar en praatten over wat ze zagen. Hierdoor ontstonden leuke gesprekjes over de vogels die van de vetbolletjes kwamen eten. Karin merkte dat kinderen zin kregen om zelf ook naar buiten te gaan.

Ja maar...

Willen ouders wel snoezelen? Kan en mag jij zelf de tijd vrijmaken om te snoezelen? Wat doe je met je andere taken? Is voor het raam in slaap vallen wel verantwoord en wat vindt de GGD ervan?

Snoezelen voor het raam

Het samen doen

Karin en Elma merken dat niet alle ouders zomaar gaan snoezelen. “Als je je onrustig of gespannen voelt, is het onnatuurlijk om ineens even ‘niks’ te doen”, legde Karin uit. Ook ouders die het nog nooit hebben ervaren, reageerden terughoudend. Karin en Elma besloten om ouders wat ondersteuning te geven. Ze hebben eerst verteld hoe ze het snoezelen zelf hebben ervaren en wat zij merkten bij het kind. Vervolgens hebben ze het snoezelen voorgedaan en toen de ouder uitgenodigd het zelf te proberen. “Niet omdat het moet natuurlijk”, vulde Elma aan, “maar gewoon om te proberen of het voor hen werkt”.

Karin en Elma merkten dat sommige ouders zich ongemakkelijk voelden en het idee hadden dat ze in de gaten werden gehouden bij het snoezelen. Karin en Elma vertelden dat het belangrijk is om een beschutte plek te hebben.

‘De tijd laten’

Karin en Elma vonden het een hele uitdaging om de tijd te kunnen laten, want dan bleef het afwassen en opruimen soms liggen. En als ze op de avondvogels wachtten die na acht uur komen, gingen alle kinderen te laat naar bed. Karin en Elma besloten de tijd te nemen, wanneer ze het op dat moment waardevol vonden om hun tijd op deze manier te besteden. De keuze om wel of juist niet ‘de tijd te laten’ is een professioneel oordeel.

Karin adviseerde om dat professionele oordeel te delen met collega’s. Zo leer je hoe ieder zijn keuzes maakt en verantwoordt.

Een veilige snoezelplek

Zoiets simpels als snoezelen voor het raam riep allerlei vragen op. Als kinderen op schoot in slaap vallen, mogen ze dan blijven liggen of moeten ze in bed? En mag de plek waar ouders met hun kind zitten uit het zicht zijn, of wil je zicht houden op hen? Is het oké dat kinderen zelf naar de snoezelplek gaan, of gaan zij altijd samen met een volwassene? Het helpt om samen naar de plek te kijken en elkaars mening te horen over wat goed en veilig is, merkten Karin en Elma. Zo kun je weloverwogen keuzes maken.

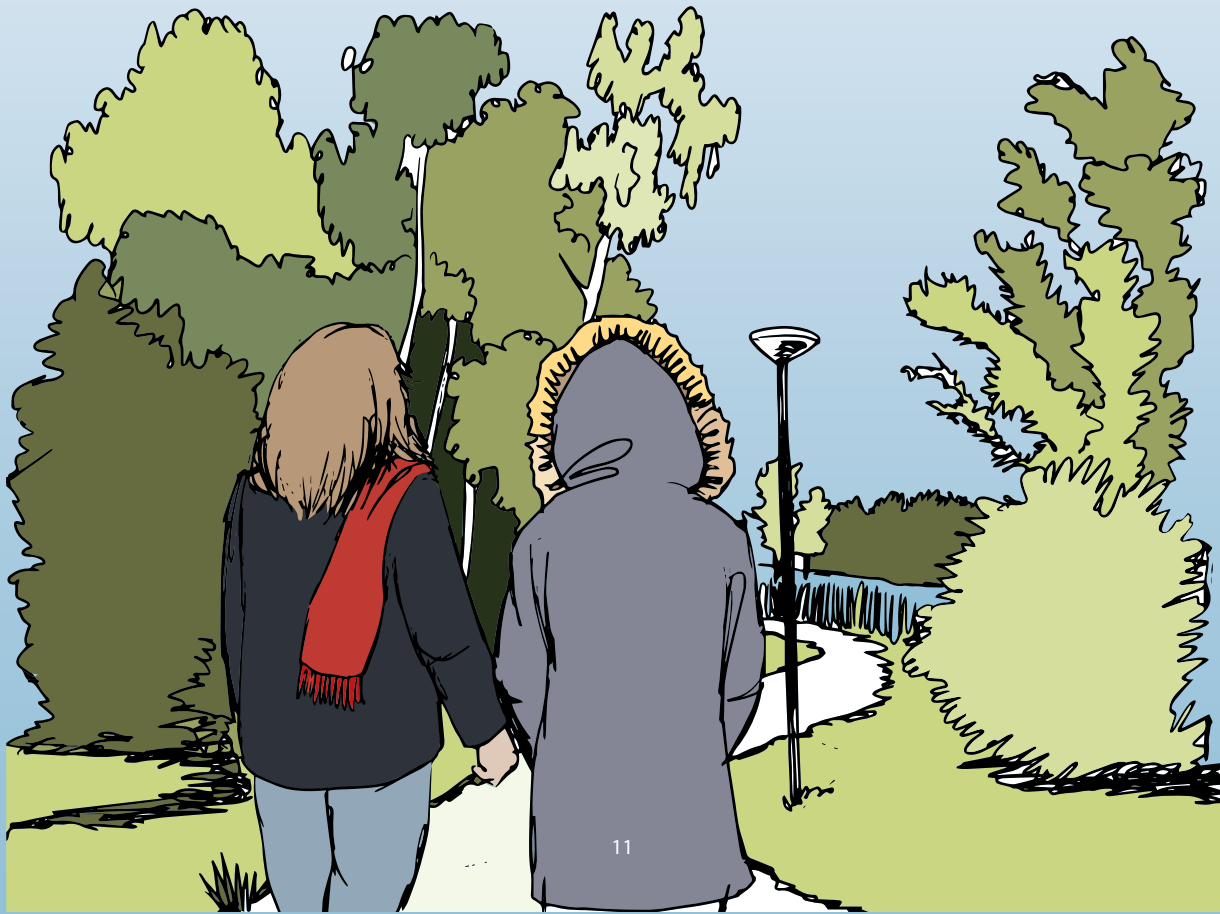
En zo kan het ook

Karin tipte om ook buiten snoezelplekken te zoeken. Kies dan plekken die rust bieden aan ouder en kind, waar ze een gevoel van privacy hebben, en waar ruisend geluid klinkt, zoals van water, bladeren of riet. Richt deze buitenplekken in door een hoekje met zitzakken te maken, hangmatten tussen de bomen te hangen of lekkere tuinstoelen in de binnentuin te zetten.

Of ga wandelen met ouders en hun jonge kinderen, zodat het kind wiegend in de draagzak of de wandelwagen in slaap valt.

Buiten wandelen

Sonja, een jonge moeder, heeft depressieve klachten en trekt zich terug op haar kamer. Adiva, haar casemanager, heeft haar al een aantal keer geadviseerd om naar buiten te gaan en het hoofd leeg te laten waaien, maar dit lukt Sonja niet alleen. Adiva besluit het samen met haar te doen en nodigt haar uit voor een wandeling. Al wandelend komen ze in gesprek. Sonja en Adiva hebben sindsdien veel gewandeld en voeren op die manier hun wekelijkse gesprekken. En Sonja gaat nu zelf ook een blokje om als ze rust nodig heeft in haar hoofd.

De werking

Een gemakkelijk gesprek

Adiva merkte dat het gesprek direct al start over hoe koud het is, en dat ze vervolgens samen moesten lachen om de meeuw die recht voor hun voeten op de grond poepte. Zo waren er steeds aanknopingspunten voor gesprek. Sonja ervaarde dat ze hierdoor gemakkelijker over zichzelf vertelde, en Adiva trouwens ook. Zo leerden ze dingen over elkaar die ze anders niet zouden weten. Het leek meer een 'gewoon' gesprek dan een professioneel gesprek.

Natuur is niet opdringerig

Adiva beschreef dat de natuur aanknopingspunten voor gesprek bood, en tegelijkertijd ook rust bood. In de natuur was van alles dat de aandacht kon wekken, zonder opdringerig te zijn.

Stiltes

Adiva merkte dat ze buiten goed stiltes kon laten vallen in het gesprek. Sonja en zij hoefden elkaar niet steeds aan te kijken en dat maakte dat een stilte voor hen minder ongemakkelijk aanvoelde.

Naast elkaar staan

Door niet tegenover elkaar te zitten maar naast elkaar te staan, hadden Sonja en Adiva hetzelfde uitzicht. Gevoelsmatig deed dat iets, vertelt Adiva. Adiva keek met Sonja mee. Sonja voelde zich minder beoordeeld. "Het is meer alsof we samen haar toekomst in kijken", vertelde Adiva.

Metaforen voor het echte leven

Adiva beschreef dat natuur allerlei metaforen voor het echte leven gaf. Zo graptten ze om een groep meeuwen die net een groep oude roddelende vrouwtjes leek. En toen Sonja over lente praatte en nieuw gegroeide knoppen aanwees, gebruikte Adiva dat moment om de link te leggen met Sonja's 'groeï' als moeder.

Ja maar...

Wanneer ga je wandelen en hoe lang? Hoe maak je goede gespreksaantekeningen buiten? Is het niet vermoeiend zo'n wandeling? En misschien heeft je cliënt wel helemaal geen zin!

Een klein begin en werkbare keuzes

Een wandeling kan tijdens een hulpverleningsmoment plaatsvinden, of gewoon tussen de bedrijven door. Adiva merkte dat het oprecht leuk was om het loopje van de ene locatie naar de andere locatie samen met cliënten te doen. Zo strekte iedereen even de benen. Ook koos ze soms voor een kleine wandeling als start van een hulpverleningsgesprek. De startvraag 'hoe is het met jou vandaag?' besprak ze met haar cliënt terwijl ze een rondje over het terrein liepen. Daarna kon het gesprek binnen verder gaan, of ze kozen om nog een rondje te lopen. Sommige gesprekken leenden zich niet voor wandelen. Als Adiva met een cliënt de financiën op orde wilde krijgen, wilde ze een computer gebruiken. Gevoelige gesprekken konden ook niet goed buiten, want die vroegen om privacy. Adiva adviseerde om hierin werkbare keuzes te maken.

Gespreksaantekeningen

Adiva maakte haar gespreksaantekeningen na afloop van de wandeling. Dat beviel haar heel goed. Ze vroeg Sonja om het gesprek samen te vatten en de actiepunten te benoemen. Hierdoor voelde Sonja zich meer betrokken en merkte Adiva direct wat volgens Sonja het belangrijkste punt uit het gesprek is.

Positieve wandelervaringen opbouwen

Sonja tipte: voor mensen die weinig buiten zijn of niet gewend zijn te wandelen, helpt het om eerst positieve ervaringen op te bouwen. Je kunt bijvoorbeeld een leuke wandelbestemming bedenken. Dat maakt van de wandeling al sneller een positieve ervaring.

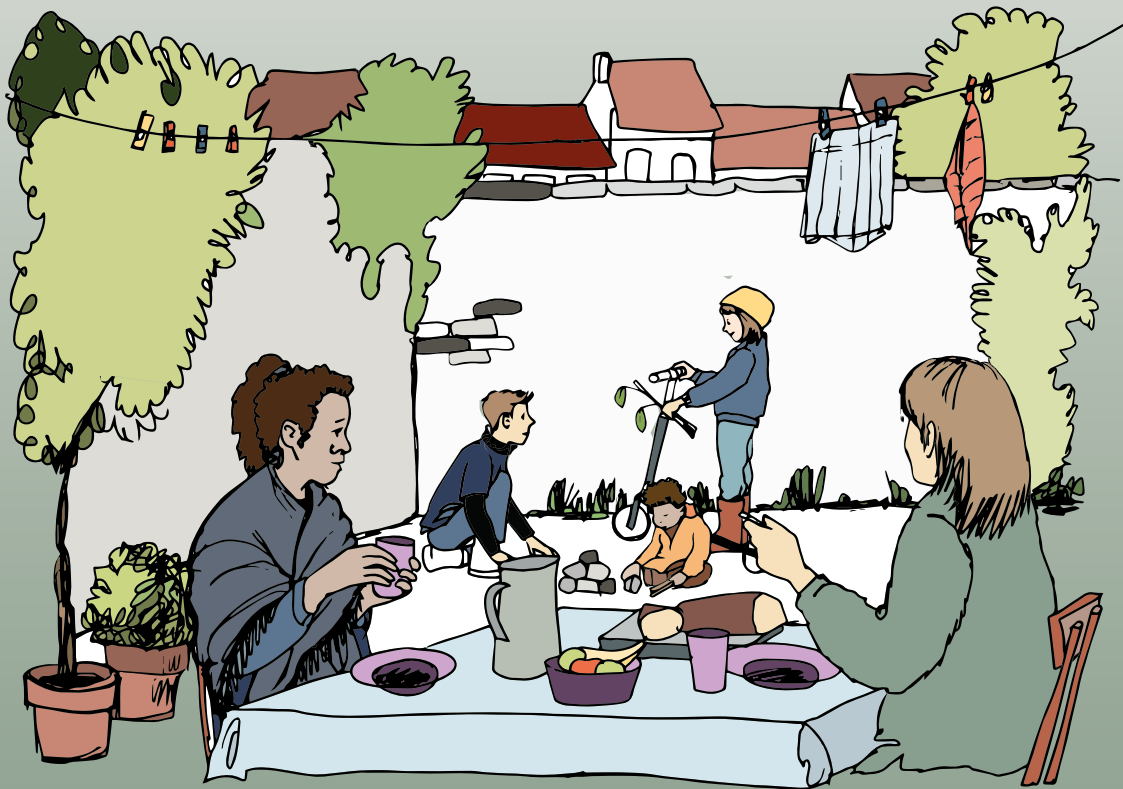
En zo kan het ook

Ga samen hardlopen of boodschappen doen.

Laat je meenemen naar de favoriete plek van jouw cliënt en laat hem of haar vertellen waarom dit zo'n fijne plek is.

Eten in de binnentuin

Het is maart en koud buiten, en de gezinnen op Yasmins groep zijn de hele dag al binnen. Rond etenstijd ziet Yasmin dat de zon doorkomt en stelt voor om buiten te gaan eten. "Ben je wel lekker?!", is de eerste reactie. Yasmin houdt vol dat het vast lekker is buiten en ze nodigt iedereen uit om jassen aan te doen en de tafel mee naar buiten te slepen. Sommigen gaan mopperend mee, anderen vinden het wel hilarisch. Samen eten ze buiten.

De werking

Ruimte voor iedereen

Yasmin merkte dat buiten iedereen zijn plek vond. Sommige volwassenen gingen bij elkaar zitten en kletsen, anderen namen wat meer afstand. Kinderen gingen na het eten van tafel om te spelen. Zo was er ruimte voor iedereen: voor wie rust zoekt, voor wie contact wil, voor wie zin heeft om te spelen of juist behoefte heeft om onderuit te zakken. Sommige kinderen vonden het lekker om voor het slapen hun energie kwijt te raken en om spelend de dag af te sluiten. Anderen kropen bij de kletsende ouders op schoot. De buitenruimte maakte al deze verschillen mogelijk.

Minder strikte regels

Het was niet zo erg als een kind wat knoeide met zijn eten, snel van tafel wilde om te spelen of achterstevoren op zijn stoel zat, beschrijft Yasmin. Buiten mocht er meer en zaten mensen elkaar minder op de lip. Dat maakte het tafelen gemakkelijker. Er was minder conflict. Het viel Yasmin ook op dat het tafelen buiten langer duurde dan binnen. De volwassenen bleven nog even zitten en zetten koffie, terwijl de kinderen speelden.

Gezelligheid en saamhorigheid

Het samen buiten eten bracht een 'volksbuurtgevoel', een gevoel van gezelligheid en saamhorigheid, en dat bracht een positief moment voor de groep.

Minder hard werken

"En", beschreef Yasmin verrast, "hier knapte ik zelf ook van op". Ze hoefde minder hard te werken aan een positief tafelmoment en genoot van de ontspannen sfeer.

Ja maar...

Is het niet te koud buiten? Wat als je niet gemakkelijk met de tafels naar buiten kunt vanuit de keuken? En wat doe je met cliënten die gewoon niet willen?

Genieten van elk weertype

"Wij blijven ook maar zeggen: 'Wat is het koud!'. Misschien moeten we daar gewoon mee stoppen", vond Yasmin. Mooi weer was vooral gemakkelijk omdat iedereen dan te porren was voor een buitenactiviteit. Bij 'ander weer' moest ze meer moeite doen, maar als ze dan eenmaal goed gekleed buiten waren, was het vaak lekker. "Je hoeft ook niet lang te gaan", tipte Yasmin. "Je kunt ook samen een kwartiertje buiten zitten, al is het maar voor het toetje."

Eten in de binnentuin

Een goede buitenplek

Yasmin adviseerde om te zoeken naar een goede buitenplek. Voor haar was dat een veilige plek, waar uitdaging was voor alle kinderen, waar goed speelmateriaal was en waar ouders lekker konden zitten met uitzicht op hun kinderen.

Zorg dat je de mogelijkheden van je buitenruimte goed kent, tipte Yasmin. Misschien weet je dat de zon 's avonds in een hoek van de tuin nog lekker is, dat er een afdakje is waaronder je droog kunt zitten, of dat er in de schuur een picknicktafel staat. Met kleine aanpassingen kon ze de mogelijkheden vergroten en dat hielp om vaker naar buiten te gaan. Met kleine aanvullingen, zoals wat dekens, een vuurkorf op de binnenplaats of een thermoskan kon ze ook naar buiten als het koud was.

Klein denken

Yasmin merkte dat niet iedereen direct enthousiast reageerde op buiten eten: cliënten waren het niet gewend, te moe, hadden geen zin, of vonden het gedoe om hun jas en schoenen aan te trekken.

Het hielp om klein te denken. Yasmin adviseerde om het gewoon voor een keer te proberen. "Het hoeft niet lang te duren. Als cliënten na het eten direct naar binnen willen, is dat oké. Je hebt dan, hoe klein ook, een start gemaakt."

En zo kan het ook

Vier buiten de gezamenlijke feestjes, zoals een nieuwjaarsborrel met een vuurkorf en glühwein of een verjaardagsfeest met slingers in de boom.

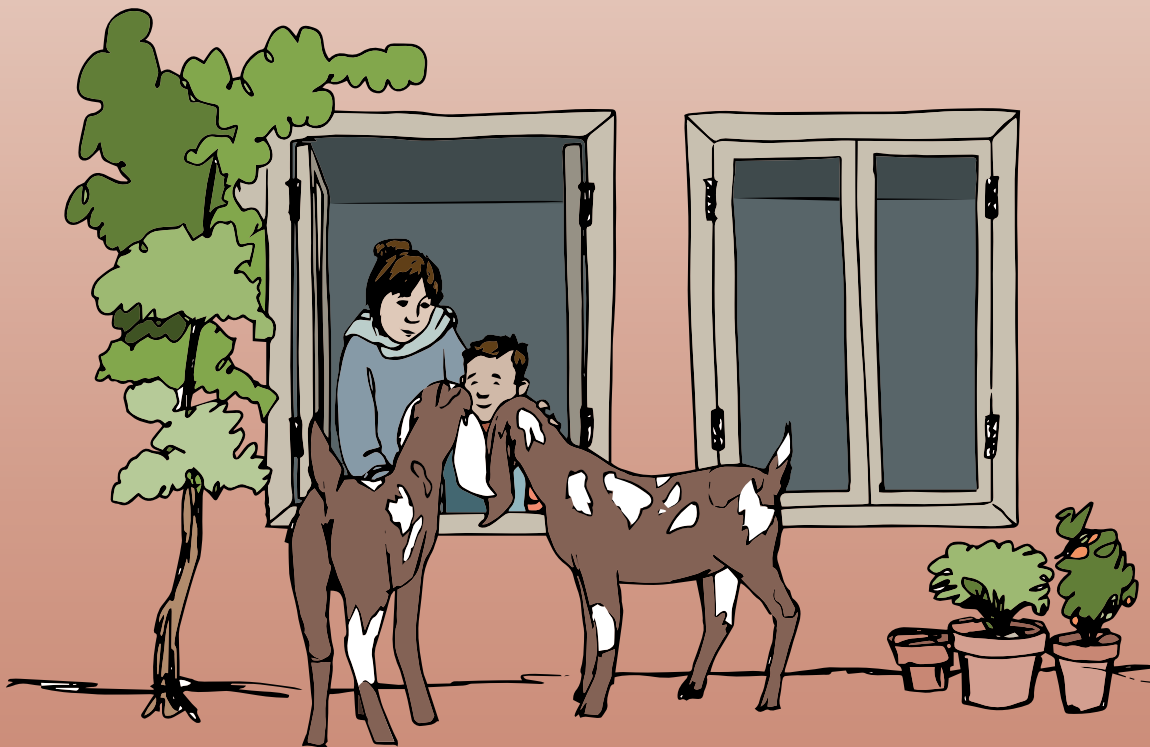
Doe het koffiemoment in de avond eens buiten. Zo kun je samen rustig de dag afsluiten.

Organiseer speelmomenten buiten voor ouders en hun kinderen. Het samen sporten of buitenspelletjes doen kan gezelligheid, gezamenlijkheid, plezier en ontspanning geven.

Intake bij de dieren

Ewa komt met haar zoon Kevin de opvang binnen. Ann, hun gezinswerker, beschrijft dat Ewa haar zoon van school heeft opgehaald en hem plotseling en onvoorbereid naar de opvang heeft meegenomen. Kevin is stil en teruggetrokken. Voor Ewa was het ontvluchten van haar huis emotioneel en ze probeert sterk te zijn voor haar zoon. Ann besluit hen mee te nemen naar de keuken, die grenst aan de tuin waar twee geiten, een kip en een paar konijnen wonen. Vooral de geiten zijn heel nieuwsgierig. Zodra iemand de keuken in komt, komen zij door het raam gluren. Zoals ze wel vaker doen, komen ze ook nu met hun poten op de vensterbank staan en kijken plomp de ruimte in. Kevin kijkt op. Er breekt een lach door. "Zijn hier ook dieren?" Ewa kijkt verbaasd op. "Kom maar eens kijken wie hier nog meer wonen", stelt Ann voor, en wenkt hen mee te komen.

De werking

Aandacht op het hier-en-nu

De geiten richtten bij zo'n verwarrend moment als een intake even de aandacht op het hier-en-nu, vertelde Ann. De geiten kwamen naar Ewa en Kevin, beten in hun kleren, zochten naar eten, en dat gaf heel weinig ruimte om te piekeren. "En ik hoefde daar niks aan te doen", vertelde Ann. "De ontspanning kwam gewoon van de dieren."

Humor

Ann merkte dat kinderen gewoon blij werden van dieren. Ze brachten gezelligheid en plezier in de opvang. Dieren brachten ook humor mee. Hun schaaachtige manier van kijken, het zelfingenomen gedrag, de eigenwijsheid of sukkelige acties maakten dat er steeds wat te lachen viel. Het gaf afleiding van zorgen en stress.

Zorgzaamheid

Kinderen werden volgens Ann vaak rustig bij de dieren, ze waren positiever en minder boos. De dieren lokten bij kinderen zorgzaamheid uit. Ook kinderen die hardhandig waren naar anderen, konden bij de dieren rust, zachtheid en zorgzaamheid tonen, zag Ann.

Een goede gesprekspartner

Ann ervaaarde dat dieren een goede gesprekspartner konden zijn voor kinderen. Kinderen konden gewoon hun verhaal vertellen, zonder dat het dier vragen stelt, reacties geeft of oordeelt. Dit maakte het contact laagdrempelig.

Metaforen

Bij Ann op de locatie woonden dieren die verwaarloosd waren geweest of dakloos waren. Ieder dier had zijn verhaal. Zo woonde er een kip die op een dag aan was komen vliegen en nooit meer is weggegaan. Het verhaal van deze kip kon symbool staan voor behoefte aan zorg en een plek vinden waar je dat krijgt, maar ook voor wegvliegen en vrijheid vinden. Dat kon een aanknopingspunt bieden om te praten over eigen ervaringen.

Weerbaarheid

De geiten in de opvang knaagden gewoon aan je kleren of liepen je omver. Dat vroeg van de kinderen en de volwassenen dat ze zich weerbaar opstelden: dat ze stevig stonden, duidelijk hun grenzen aangaven en ook de mogelijkheid namen om gewoon weg te lopen en achter het hek te gaan staan als ze de situatie niet prettig meer vonden. Ann zette de dieren ook in bij oefeningen voor psycho-fysieke weerbaarheid.

Ja maar...

Wie verzorgt de dieren? En waar laat je ze? Hoe zorg je als instelling dat het contact tussen kinderen en dieren niet ten koste gaat van de dieren en hun welzijn? En wat te doen als mensen vanuit hun overtuigingen bepaalde dieren niet willen of kunnen verzorgen?

Eigen dieren of bezoekdieren

Ann besprak de overwegingen die zij met collega's heeft gemaakt. Als ze werkten met bezoekdieren die onder professionele begeleiding komen, dan hoefde de opvang zich geen zorgen te maken over de verzorging van de dieren. De diermedewerker hield dan het welbevinden van het dier in de gaten. En als ze kozen voor eigen dieren, dan kregen ze zelf de verantwoordelijkheid om goed voor de dieren te zorgen. Dit was een extra taak voor de opvang-medewerkers, maar bood ook kansen.

Het welzijn van het dier

Veel kinderen en volwassenen in de opvang waren getraumatiseerd. Dit kan belastend zijn voor dieren; zij kunnen de spanning, zorgen en stress voelen. Ook kunnen kinderen die zelf potentieel traumatiserende ervaringen hebben meegemaakt dieren verwaarlozen of mishandelen. Ann vertelde dat de kinderen daarom nooit alleen bij de dieren mochten zijn.

Verder was er een goede samenwerking met de plaatselijke dierenarts. Zo kon Ann met vragen over de zorg voor het dier snel terecht.

Omgaan met verrassingen

Dieren zijn levende wezens en zorgen hoe dan ook voor verrassingen. Volgens Ann moet je je dit goed realiseren. Zij heeft vooral geleerd dat ze niet bang hoeft zijn om fouten te maken.

Zo kocht ze een hok voor de Vlaamse reus dat al snel veel te klein was. Zo'n 'foutje' vraagt om oplossingsgericht denken. En zo kwam het idee om met cliënten van de maatschappelijke opvang een nieuw hok te bouwen.

De geiten hielden de hele buurt 's nachts wakker met hun gemekker. Dat probleem kon met de hulp van de dierenarts worden opgelost. Vervolgens kwam er een sorry-voor-de-overlast-feest, wat het contact met de buurt heeft versterkt.

Ann vertelde ook over een keer dat de konijnen echt niet in hun hok wilden en zij 's avonds een groep cliënten moest vragen om te helpen om de konijnen in hun nachthok te krijgen. Ann zag van al die foutjes en onhandigheden het goede, omdat ze voorleefde hoe je creatief en inventief kunt zijn en liet zien dat elk probleem weer worden kan opgelost.

Intake bij de dieren

Gewoon dóen

Ann vertelde dat het voor haar team niet werkte om jaren te vergaderen. “Wij zijn doeners”, zei ze. Daarom besloten zij gewoon te beginnen in het klein. Met een paar collega’s een paar kippen in de binnentuin verzorgen, was de start. Anns tip was om te doen wat past. “Weet dat sommige mensen niks met dieren hebben. Realiseer je dat anderen tijd nodig hebben om eraan te wennen. Dat is oké. Als je klein begint, kan het groeien. Door zo te beginnen merk je vanzelf wat er werkt en wat niet, en hoe je vandaar weer verder gaat.”

Je eigen zwakte als kracht

Ann had ook collega’s die niks met dieren hadden, bang waren, of niet goed wisten hoe ze verzorgd moeten worden. Zij zag daar de kracht van in. “Jij kan laten zien hoe je omgaat met weerstand, angst en het niet-weten. Jij kan laten zien hoe je hulp inschakelt en fouten durft te maken. Zo help je anderen die het ook niet weten de drempel over. Bovendien biedt jouw onkunde anderen de kans om expert te zijn en jou iets te leren over de dieren.”

En zo kan het ook

In het voorbeeld zag je dieren die woonden in de opvang. Je kunt ook kiezen voor bezoekdieren die op vaste momenten langskomen met hun verzorger.

Ga ook eens op zoek naar dieren die dichtbij leven, zoals eenden in de sloot, schapen in een wei of vogels in de tuin.

Is er een kinderboerderij dichtbij waar je geregeld naar toe kunt? Misschien kun je daar een samenwerking mee aangaan, zodat gezinnen vrijwillig dierverzorger kunnen zijn.

Voetballen

Daris, de vader van Baz en Luba, komt op bezoek. De vorige keer dat hij langskwam was de sfeer gespannen. Ze hadden elkaar een poos niet gezien en het contact verliep ongemakkelijk. Daris vindt het moeilijk om in de opvang op bezoek te komen. Hij voelt zich bekeken en beoordeeld en hij ziet de kinderen opgroeien op een plek die hem zorgelijk maakt. Vandaag gaan ze met Anniek, de veerkrachtmedewerker, naar buiten. Daris speelt een potje voetbal met de kinderen op het veldje naast de opvang. Er wordt gerend, gelachen, en er is plezier. Ook andere kinderen uit de opvang komen meespelen.

De werking

Niet kletsen maar doen

Anniek zag dat het contact tussen de vader en zijn kinderen gemakkelijker was dan de vorige keer. Het scheelde dat ze bij een potje voetbal niet hoefden te praten, maar gewoon kunnen doen, vertelde Anniek. Voor deze vader en zijn kinderen paste dat beter.

Doen wat je thuis ook deed

Samen voetballen was iets wat Daris thuis ook deed met Baz en Luba. Het was voor hen een herkenbare en vanzelfsprekende manier om samen te zijn.

Kinderen in hun kracht zien

Anniek beschreef dat de kinderen fanatiek speelden, renden, lachten en schreeuwden. Ze speelden samen met andere kinderen uit de opvang en hadden plezier. Dat gaf Daris de mogelijkheid om zijn kinderen in hun kracht te zien. Hij zag gezonde, actieve en blijde kinderen.

Vader in zijn kracht

Daris voetbalde met veel plezier met zijn kinderen. Op het moment dat de bal in de sloot werd geschoten, viste hij hem er onder luid gejoel en gelach van de kinderen uit. Anniek zag een 'stoere' vader, die zich competent voelde in zijn rol als ouder.

Ja maar...

Kun je vaders zomaar toelaten tot de tuin? Is dat niet bedreigend voor anderen? En straks vliegt er een bal door de ruit. Trouwens, ik kan zelf helemaal niet voetballen.

Een vadervriendelijke toegang

Bij Anniek op de opvang kon je alleen naar de tuin via de woonkamer. Dat bleek geen handige keuze, want dan moesten de vaders steeds door de opvang om in de tuin te komen. Anniek zocht met collega's naar een mogelijkheid om een aparte toegang voor vaders te maken. Vrouwen die een man in de binnentuin op dat moment niet prettig vonden, konden zelf besluiten om dan naar binnen te gaan.

Een plek waar je niemand tot last bent

Het voetbalt niet lekker als je merkt dat je daarmee anderen tot last bent. “Voor voetballen heb je nu eenmaal ruimte nodig”, stelt Anniek. Sommige opvanglocaties zullen genoeg plek hebben in hun binnentuin voor een trapveldje, maar Anniek ervaaarde dat ze ook een grasveld in de buurt op kon zoeken.

Consequenties accepteren

Van buiten spelen worden kinderen vies. Samen voetballen maakt een hoop lawaai. En misschien gaat er een bal door het raam. Anniek was daar wat nuchterder in geworden, vertelde ze: “Keuzes hebben consequenties. Ik bedenk maar steeds wat het voetballen de kinderen brengt”.

Je kunt altijd op doel

Je eigen onkunde kan nog weleens in de weg zitten bij buitensporten. In een gesprek tussen Anniek en haar collega's werd genoemd dat ze geen balgevoel hadden, aan de heup waren geopereerd of last hadden van astma waardoor het meespotten voor hen lastig was. Anniek merkte vrolijk op: “Ach, je kunt altijd op doel. Ik bedoel, kijk naar wat je wél kunt bijdragen. Dan kan iedere collega een buitensportcollega zijn.”

En zo kan het ook...

Zet een mand met buitenmaterialen klaar, zoals een frisbee, een springtouw, stoepkrijt en tennisballen. Zo kan er steeds weer een nieuw spelinitiatief starten.

Laat vaders met hun kinderen helpen in de tuin: spullen verslepen, bloembakken timmeren, tuinieren.

De waarde van natuur

De vijf praktijkvoorbeelden uit het vorige hoofdstuk zijn een selectie van de 196 praktijkvoorbeelden die medewerkers hebben gedeeld met de onderzoekers. Alle 196 praktijkvoorbeelden zijn naast elkaar gelegd om de ervaren werking te kunnen vergelijken, ordenen en thematiseren. Zo is een beeld ontstaan van wat de medewerkers hebben waargenomen als de waarde van natuur in de opvang. Deze waarden zijn geclusterd in vijf thema's die in dit hoofdstuk worden beschreven.

Gezinstijd

Natuur werd genoemd als plek voor gezinstijd. De natuur bood allerlei plekken en activiteiten waar gezinnen hun vrije tijd samen op een leuke manier konden doorbrengen. Medewerkers beschreven dan momenten zoals een picknick, samen voetballen, of gewoon even in de tuin zitten. Voor dat soort kleine gezinsmomenten was het fijn om een tuin bij de opvang te hebben, beschreven medewerkers:

“Ik denk dat het een groot voordeel is voor die families die niet naar buiten mogen, dat ze toch naar buiten mogen. Is dat gek, om dat te zeggen? Dat ze naar buiten kunnen terwijl ze wel op het terrein van de opvang blijven. Zeker voor de moeders van jonge peuters. Dat ze gewoon kunnen rennen en spelen. Toch? En dat dat kind genoeg ruimte heeft om te spelen.”

Sociale verbondenheid

Medewerkers beschreven dat natuurrijke plekken de sociale verbondenheid tussen mensen bevorderden. Natuur werd beschreven als een ontmoetingsplek, zoals bij een tuinbankje waar ouders samenkomen terwijl ze naar hun spelende kinderen kijken, of een uitkijktoren achter in de tuin waar tieners 's avonds hangen. Medewerkers beschreven dat mensen op dat soort plekken gemakkelijk contact zochten door bijvoorbeeld naast elkaar te gaan zitten en een praatje te maken. Voor kinderen was het makkelijk om zo'n ontmoetingsplek te hebben, zodat ze samen konden komen zonder daarvoor af te spreken.

Samen hardlopen, samen een tuintje aanleggen, samen het onderhoud doen of samen dieren verzorgen maakte dat twee mensen naar hetzelfde streefden. Dat schiep een band en maakte dat daar gemakkelijk gesprekken over ontstonden. Medewerkers gaven aan dat gesprekken in de natuur vaak "gewoon over niets" gingen.

Een cliënt beschreef: "Het geeft een beetje nonsens in gesprekken", want ze praatten over of er nog voer gehaald moest worden, over een supergroot gegroeide komkommer en over het konijn dat vandaag geen trek had in eten. Zo ontstond er een gemakkelijke verbinding tussen mensen in de opvang.

Medewerkers beschreven dat de interacties tussen kinderen in natuur minder conflicten hadden dan de interacties binnen. "Soms botst het, op dit moment erg veel. Kinderen voelen zich een beetje... tja, de ruimte is te klein. Ze willen hun energie kwijt. Weet je, al die mensen binnen geven een hoop conflict en spanning. Ik denk dat ze minder in elkaars haren zitten als ze buiten zijn. Dat maakt ze gewoon rustiger en beter in samen spelen. Minder conflict weet je? Met een grote buitenruimte... tja, dan gaat dat gemakkelijker."

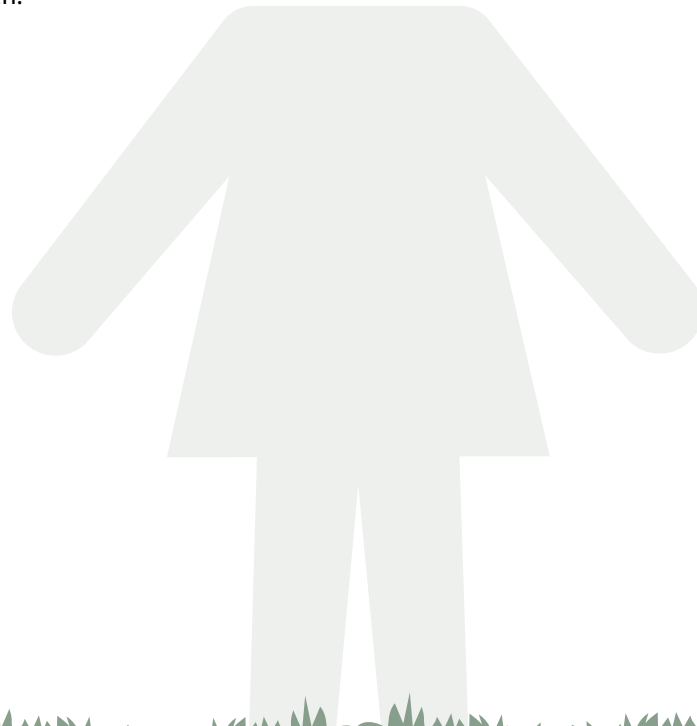

Psychologisch welbevinden

Medewerkers beschreven dat natuur het psychologisch welbevinden ondersteunde. Zo beschreven medewerkers dat natuur een plek was waar mensen konden ontsnappen aan negatieve emoties en stress. Ze noemden bijvoorbeeld fysieke activiteiten om adrenaline kwijt te raken na traumabehandeling, of rust vinden en 'er even uit zijn' voor mensen die stress ervaren. Ook beschreven medewerkers dat natuur een plek was waar mensen juist op creatieve gedachten konden komen en oplossingsgericht dachten.

"Ik zeg het zo vaak tegen cliënten, als het je allemaal teveel wordt en je gaat tegen de muren op, dan zeg ik: 'Ga lekker naar buiten.

Zorg dat je je blik verruimt'. Ga er gewoon iedere dag even uit om je dag te onderbreken, dat is super. Krijg je je concentratie terug. Nieuwe energie. Een nieuwe blik op de dingen."

Metaforische ervaringen

Medewerkers zagen dat de natuur metaforische ervaringen bood aan gezinnen in de opvang. De dingen die ze zien gebeuren of meemaken in de natuur, leken dan op wat ze in het echte leven tegenkwamen. Medewerkers beschreven bijvoorbeeld de lente als metafoor voor hoop, een strakke blauwe lucht als metafoor voor een heldere geest of kwetterende vogels als roddelende vriendinnen.

Soms maakten medewerkers de link met het echte leven expliciet en gebruikten het als input voor gesprek, zoals deze medewerker: "Ik was met deze jongen op de kinderboerderij aan het kijken naar de konijntjes. 'Als een konijntje zo doet, dan is hij bang', zei ik. Ben jij ook weleens bang?" Op andere momenten lieten ze de link naar het echte leven impliciet, zoals deze medewerker vertelde: "De geiten bijten in je kleren en of je het nou leuk vindt of niet, ze komen heel dichtbij. Dus ja. Dat gaat over grenzen stellen. Besluiten om weg te gaan. Leren om initiatief te nemen. En dat leert je om dat ook met mensen te doen."

Ouderschap

Medewerkers beschreven dat natuur competente ouderschapservaringen bood. Op die momenten ervaarden ouders dat het ouderschap best lukte, en dat ze er misschien zelfs goed in waren. Zo vertelde een medewerker over een moeder die zag hoe haar peuter buiten genoot en trots was dat zij haar kind dat kon bieden. En een medewerker vertelde over een vader die ervaarde dat hij zijn kinderen kon beschermen tegen de dieren waar zij bang voor waren. Dat waren kleine momenten waarin moeders en vaders zich competent voelden als ouder.

Medewerkers beschreven ook dat natuur autonome ouderschapservaringen bood. De natuur bood ruimte aan ouders en kinderen om te doen wat ze zelf leuk vonden, zonder rekening te hoeven houden met 'de groep'. Ook bood natuur ouders de kans om soms ook uit het zicht van professionals te zijn en zelf beslissingen te nemen in het ouderschap.

Medewerkers beschreven dat natuur ook verbondenheid tussen ouders en kind mogelijk maakte. Zij zagen bijvoorbeeld dat ouders met plezier, warmte of verwondering naar hun kind keken of samen met het kind plezier maakten.

Natuur gaf ook ouderschapsuitdagingen, doordat kinderen in de natuur uit het zicht raakten, risico's aangingen en onverwachte situaties tegenkwamen. Dat vroeg van ouders dat zij hun kinderen ruimte en vertrouwen gaven, maar ook betrokken bleven, zorgzaam waren en grenzen stelden. Natuur daagde ouders uit om te oefenen met de balans hierin. Natuursituaties boden medewerkers de kans om ouders hierin te coachen. De natuur was zo een goede oefensetting voor ouderschap.

Een toegift

Dit is voor
mij de 'jus' van
het werk.

Hoe natuur ook medewerkers ondersteunde

We beschreven welke waarde natuur volgens medewerkers had voor de gezinnen die in de opvang woonden. Medewerkers beschreven echter ook dat natuur een waarde had voor henzelf. Het werken in en met de natuur maakte hun werkdag plezieriger en zorgde ervoor dat zij hun werk beter konden doen.

Nawoord

Dit boek hebben we geschreven op basis van de ervaringen van de medewerkers die deelnamen aan de pilot Natuurproject voor kinderen in de opvang. Dit praktijkonderzoek maakte ons nieuwsgierig naar meer. We zagen bijvoorbeeld dat natuur ouders ondersteunde in het ouderschap. Daar hebben we nog veel vragen over. Merken ouders dat zelf ook? En hoe zouden we dat verder in de opvang kunnen inzetten? Om daar antwoorden op te vinden, gingen we verder met wetenschappelijk onderzoek in de opvang.

Op de website

www.hsleiden.nl/natuur-en-ontwikkeling-kind/onderzoek/natuur-in-de-vrouwen-en-maatschappelijke-opvang/index is daar meer over te lezen.

Literatuurlijst

- Arkow, P. (2020).** Human-Animal Relationships and Social Work: Opportunities Beyond the Veterinary Environment. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 37(6), 573-588.
- Berto, R. (2014).** The role of nature in coping with psycho-physiological stress: a literature review on restorativeness. *Behavioral sciences*, 4(4), 394-409.
- Chawla, L. (2015).** Benefits of nature contact for children. *Journal of Planning Literature*, 30(4), 433-452.
- Collado, S., & Staats, H. (2016).** Contact with nature and children's restorative experiences: an eye to the future. *Frontiers in psychology*, 7, 1885.
- Cooley, S. J., Jones, C. R., Kurtz, A., & Robertson, N. (2020).** 'Into the Wild': A meta-synthesis of talking therapy in natural outdoor spaces. *Clinical psychology review*, 77, 101841.
- Hartig, T., Mitchell, R., De Vries, S., & Frumkin, H. (2014).** Nature and health. *Annual review of public health*, 35, 207-228.
- Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989).** *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*. Cambridge University Press.
- Kaplan, S. (1995).** The Restorative Benefits of Nature: Toward an Integrative Framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15, 169-182.
- Laaksoharju, T., Rappe, E., & Kaivola, T. (2012).** Garden affordances for social learning, play, and for building nature-child relationship. *Urban Forestry & Urban Greening*, 11(2), 195-203.
- Luchs, A., & Fikus, M. (2013).** A comparative study of active play on differently designed playgrounds. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 13(3), 206-222.
- Nicholson, S. (1972).** The Theory of Loose Parts, An important principle for design methodology. *Studies in Design Education Craft & Technology*, 4(2).
- Parish-Plass, N. (2008).** Animal-assisted therapy with children suffering from insecure attachment due to abuse and neglect: A method to lower the risk of intergenerational transmission of abuse? *Clinical child psychology and psychiatry*, 13(1), 7-30.
- Shen, R. Z., Xiong, P., Chou, U. I., & Hall, B. J. (2018).** "We need them as much as they need us": A systematic review of the qualitative evidence for possible mechanisms of effectiveness of animal-assisted intervention (AAI). *Complementary therapies in medicine*, 41, 203-207.
- Tovey, H. (2011).** Laat ze buiten spelen: pleidooi voor gezonde risico's. Maklu.
- Wanser, S. H., Vitale, K. R., Thielke, L. E., Brubaker, L., & Udell, M. A. (2019).** Spotlight on the psychological basis of childhood pet attachment and its implications. *Psychology research and behavior management*, 12, 469.
- Weeland, J., Moens, M. A., Beute, F., Assink, M., Staaks, J. P., & Overbeek, G. (2019).** A dose of nature: Two three-level meta-analyses of the beneficial effects of exposure to nature on children's self-regulation. *Journal of Environmental Psychology*, 65, 101326.

Bijlage

De werkwijze van het innovatieonderzoek

Het innovatieonderzoek was een praktijkgericht actieonderzoek dat was vormgegeven in 'Communities of Practice' (COPs). Een COP was een samenwerkingsverband waarin collega's van en met elkaar leerden om zo de kwaliteit van het werk te verbeteren. Op vier locaties was een COP gevormd met de medewerkers die betrokken waren bij de opvang van gezinnen, de medewerkers die betrokken waren bij de dieren en de tuin, en de onderzoekers. Deze COPs richtten zich op de vraag wat de waarde van natuur is voor gezinnen in de opvang.

Ieder lid van de COP werkte aan het onderzoeken van de waarde van natuur door natuur in te zetten in het dagelijkse werk, door gezinnen te observeren en te interviewen, door werkbezoeken te doen bij collega's, door te reflecteren op de praktijk, en door literatuur te lezen. Om de maand was er een COP-bijeenkomst, waarin ieder lid zijn inzichten deelde. Door die inzichten te delen, ontstonden weer nieuwe vragen en nieuwe ideeën om uit te proberen in de praktijk.

Zo werkte iedere COP een half jaar aan het ontwikkelen van inzicht in de waarde van natuur voor gezinnen in de opvang. Ook werden ervaringen gedeeld met praktische obstakels die medewerkers tegenkwamen bij het inzetten van natuur, en wat er nodig was om deze obstakels te omzeilen of uit de weg te ruimen.

De COP-bijeenkomsten

Terugblik

Elke COP-bijeenkomst startte met een terugblik. Iedereen schreef zijn reflecties op een reflectiekaart, die vervolgens werd gedeeld en besproken. Medewerkers werden uitgenodigd om elkaar aan te vullen, zodat rijke praktijkbeschrijvingen ontstaan. De onderzoekers sloten hierop aan door ook enkele praktijkervaringen van andere locaties met het team te delen.

Inspiratie

Vervolgens was er tijd voor inspiratie. Leden van de COP deelden hun kennis, ervaringen en theoretische constructen, bijvoorbeeld door voorlopige inzichten uit de data-analyse te delen, door samen literatuur te lezen, door natuuractiviteiten te ondernemen en door casusbeschrijvingen te delen en erover te vertellen.

Actie

De COP-bijeenkomst eindigde steeds met het plannen van nieuwe actie. Alle COP-leden bespraken wat zij in de bijeenkomst hadden gehoord of gedaan dat ze konden gebruiken in hun werk; ook formuleerden ze hoe ze van plan waren dat concreet te gaan doen in de komende periode. Dat noteerden ze op een actiekaart.

Data-analyse

Tijdens het werken in de praktijk zijn casusbeschrijvingen gemaakt, werkbezoekverslagen geschreven en reflecties genoteerd, en tijdens de COP-bijeenkomsten zijn voicerecorderopnamen gemaakt. Dit is als data geanalyseerd om te leren wat professionals zien als waarden van natuur voor gezinnen in de opvang, welke obstakels medewerkers tegenkwamen bij het gebruik van natuur, en wat zij dachten dat er nodig was om deze obstakels te omzeilen of uit de weg te ruimen. Vier onderzoekers hebben de data-analyse uitgevoerd. Ze hebben uit alle gegevens 196 casussen gehaald en naast elkaar gelegd om de werkingen te kunnen vergelijken, ordenen en thematiseren. Zo is een beeld ontstaan van wat de medewerkers hebben waargenomen als de waarde van natuur in de opvang. Deze waarden zijn geclusterd tot vijf thema's. Uit iedere COP hebben één of twee deelnemers de uitkomsten gecontroleerd door na te gaan of ze de uitkomsten herkennen.

Bijlage

CASUSBESCHRIJVING

Wat wilde je vandaag doen met deze man/deze vrouw/dit kind?

Je koos ervoor om naar buiten te gaan. Met welke bedoeling ging je naar buiten?

Wat is daarvan gelukt en waar zie je dat aan?

Wat zie je gebeuren?

Wat doe je volgende keer weer?

Wat doe je volgende keer niet meer, of anders?

Heb je obstakels ontmoet? Hoe ben je die aangegaan?

REFLECTIE

Welke activiteiten heb je gedaan?

Welk inzicht (of welke inzichten) heb je opgedaan?

Van wie of wat heb je dat inzicht gekregen?

Waarom is dit een waardevol inzicht voor jou?

Wat ga je voortaan anders doen, nu je dit inzicht hebt?

ACTIE

Wat heeft je vandaag geïnspireerd?

- Wat heb je gedaan waarvan je denkt dat je het ook kan gaan toepassen in je werk?
- Wat heb je horen zeggen of vertellen waarvan je denkt dat je dat ook kunt gaan toepassen in je werk?

Actie

- Wat ga je doen?
- Welke werking heeft de activiteit, verwacht je?

Zo ga ik dat doen

- Beschrijf hoe je jouw activiteit(en) uitvoert en organiseert.
- Beschrijf ook hoe je nagaat of jouw activiteit de beoogde werking heeft.

'De knotsgekke avonturen van mijn moeder en de geit' neemt je mee de opvang in. Het laat twee geiten zien die met hun malle gezichtsuitdrukkingen en hun eigen dagelijkse sores het gesprek van de dag maken. Ze zorgen voor humor en voor luchtigheid. Ze maken met hun scheten en scheve bekken duidelijk dat perfect zijn nergens voor nodig is. Ze brengen speelplezier en ontspanning en hebben een wonderlijke manier om mensen met elkaar in verbinding te brengen. Zo zorgen ze niet alleen voor knotse avonturen, maar dragen ook bij aan wezenlijke thema's in de opvang, zoals ondersteuning aan ouderschap.

Op de omslag staan de geiten als symbool voor één van de natuurpilots in de vrouwenopvang. Dit boek beschrijft vier natuurpilots, waarin er op allerlei verschillende manieren met natuur is gewerkt; van bezoekdieren tot een helende tuin, en van spelen in de zandbak tot wandelen in het bos. Het laat zien hoe medewerkers natuur gebruiken in hun dagelijkse werk in de opvang en welke waarde natuur daarin heeft. Het boek maakt expliciet dat natuur helpt bij wat de opvang te doen heeft en dat inspireert om natuur een blijvende plek te geven in de opvang.

